

УДК 394.268-042.65(438+474.2+474.3+474.5)

DOI <https://doi.org/10.15407/nte2024.01.018>

КУРОЧКІН ОЛЕКСАНДР

доктор історичних наук, професор, старший науковий співробітник відділу «Український етнологічний центр» Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України (Київ, Україна).

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3365-7266>

KUROCHKIN OLEKSANDR

a Doctor of History, a professor, a senior research fellow at the *Ukrainian Ethnological Centre* Department of M. Rylskiy Institute of Art Studies, Folkloristics and Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine).

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3365-7266>

Бібліографічний опис:

Курочкін, О. (2024) Традиції свята незалежності в Польщі та країнах Прибалтики. *Народна творчість та етнологія*, 1 (401), 18–26.

Kurochkin, O. (2024) Traditions of the Independence Day Celebrations in Poland and the Baltic States. *Folk Art and Ethnology*, 1 (401), 18–26.

© Видавництво ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2024. Опубліковано на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

ТРАДИЦІЇ СВЯТА НЕЗАЛЕЖНОСТІ В ПОЛЬЩІ ТА КРАЇНАХ ПРИБАЛТИКИ

Анотація / Abstract

Важливим індикатором трансформації духовної культури кожного європейського народу є система вироблених ним державних свят і ритуалів. Вони водночас «повертають до витоків» – історичного минулого й декларують вектори розвитку на майбутнє.

Мета статті полягає в тому, щоб дослідити й проаналізувати типологію формування свят державної незалежності Польщі та країн Прибалтики, корелюючи її з ключовими, доленосними моментами історії кожної нації.

Після падіння комуністичного режиму Польща докорінно перебудувала всі сфери матеріального й духовного життя. Формування суспільства на нових демократичних засадах відображає календар святкових і пам'ятних дат сучасної Речі Посполитої.

У ньому присутні великі й менші свята літургійного (католицького) року й світські традиції різного походження. Прикметна налаштованість поляків – офіційно відзначати в один день як релігійні, так і важливі громадянські річниці.

Особливу історичну значимість польському Дню незалежності надає хронологічна прив'язка до дати завершення Першої світової війни (11 листопада 1918 року). Для сучасної святкової культури Польщі характерний симбіоз етнічного й конфесійного. На побутовому рівні державне свято незалежності гармонійно поєднується з фольклорно-етнографічними традиціями дня Святого Мартіна.

Разом з Польщею радикально й послідовно зі спадщиною комуністичного минулого боролися країни Прибалтики – Литва, Латвія, Естонія, в історії яких чимало спільного.

Важливу роль у збереженні національної ідентичності прибалтів відіграли пісенні свята та фестивалі. Сьогодні в Латвії, Литві й Естонії існує, по суті, два свята незалежності. Перше прив'язане до 1918 року, коли всі ці республіки здобули державність на уламках російської імперії, друге – на честь подій 1990–1991 років, які завершилися розпадом СРСР.

Проведене дослідження засвідчило, що народи Польщі і країн Прибалтики на рубежі XX–XXI ст. змогли звільнитися від спадщини комуністичного минулого й тоталітарного диктату агресивної російської федерації, ставши повноправними членами Євросоюзу і НАТО.

Яскравим свідченням кардинальної перебудови ідеології і культури в цих країнах може слугувати система діючих нині офіційних свят і ритуалів.

Ключові слова: свято, ритуал, державна незалежність, демократичне суспільство, Польща, Литва, Латвія, Естонія.

The system of public holidays and rituals developed by people is an important indication of the transformation of the spiritual culture of each European nation. At the same time, they *return to the origins* – the historical past and declare the vectors of development for the future.

The article is aimed at the investigation and analysis of the typology of the formation of state independence holidays in Poland and the Baltic states, correlating it with key, fateful moments in the history of each nation.

Poland has rebuilt radically all spheres of material and spiritual life after the fall of the communist regime. The formation of society on new democratic essential principles reflects the calendar of festive and commemorative dates of the modern Polish-Lithuanian Commonwealth.

It includes major and minor holidays of the liturgical (Catholic) year and secular traditions of various origins. A notable attitude of the Poles is to celebrate officially both religious and important civil anniversaries on the same day.

The special historical significance of the Polish Independence Day is given by the chronological reference to the date of the end of the First World War (November 11, 1918). The contemporary holiday culture of Poland is characterized by a symbiosis of ethnic and confessional elements. At the everyday level the state holiday of independence is combined harmoniously with folklore and ethnographic traditions of St. Martin's Day.

Along with Poland, the Baltic countries - Lithuania, Latvia and Estonia - whose history has a lot in common, have fought radically and consistently with the heritage of the communist past.

Song holidays and festivals are of a great significance in preserving the national identity of the Baltic states. Today there are, in fact, two independence holidays in Latvia, Lithuania and Estonia. The first is connected with 1918, when all these republics have gained statehood on the ruins of the Russian Empire, the second one - in honor of the events of 1990-1991, finished with the decay of the USSR.

The conducted research has proved that the peoples of Poland and the Baltic states at the turn of the 20th-21st centuries have been able to free themselves from the heritage of the communist past and the totalitarian dictation of the aggressive Russian Federation, becoming full members of the European Union and NATO.

The system of currently acting official holidays and rituals can serve as a clear evidence of the radical restructuring of ideology and culture in these countries.

Keywords: holiday, ritual, state independence, democratic society, Poland, Lithuania, Latvia, Estonia.

Обраний Україною курс на рішучий відхід від комуністичного тоталітарного минулого практично здійснюється через запровадження європейських демократичних цінностей і стандартів. Рухаючись до повноправного членства в сім'ю цивілізованих європейських народів, необхідно глибоко і предметно вивчити досвід будівництва цього унікального історичного утворення.

«Зближення України з Європою, – як зауважив Левко Лук'яненко, – має глибоке стратегічне значення. Для України воно означає повернення до демократичних старокіївських (європейських) форм суспіль-

ного й політичного життя та вихід з-під впливу азійських політичних традицій Московщини» [4, с. 137–138].

Важливим індикатором трансформації духовної культури кожного європейського народу від тоталітаризму до демократії є система вироблених ними державних свят і ритуалів. Вони водночас «повертають до витоків» – історичного минулого та декларують вектори розвитку на майбутнє. Їх головне завдання – легітимація самої державності, об'єднання громадян країни різної етнічної, конфесійної, соціальної належності, виховання в них «чуття єдиної родини».

За словами французького культуролога Жана Дювіньо, потрібно, щоб гуманітарії різних країн «простежили у самих святкових маніфестаціях прояви самоутвердження і динамічні форми, що постійно відновлюються, відтворюючись із матриць уявлень» [3, с. 11]. На конкретних прикладах спробуємо показати, як концепт свята впливає на процеси утвердження національної ідентичності.

Методологія дослідження базується на міждисциплінарному підході й використанні методу крос-культурного аналізу, який полягає у порівнянні ряду однорідних фактів, що суттєво відрізняються своїм генезисом і смисловим навантаженням.

Досліджуючи процеси державотворення, німецький історик Урс Альтерматт виокремив чотири часові зони і п'ять періодів утворення національних держав на континенті. За його висновками, з якими важко не погодитися, принцип національно-державного будівництва переміг спочатку в Західній і Північній Європі, а вже потім у Південній і Східній. Як і більшість західних політологів, У. Альтерматт схиляється до думки, «...що тільки той народ визнається нацією, у якого є держава» [1, с. 38].

Під Східною Європою після Другої світової війни в політичному дискурсі розуміли країни «соціалістичного табору». Фактично це були васали й сателіти СРСР, які не мали справжньої політичної незалежності. Усі країни так званої народної демократії, за визначенням Нормана Дейвіса, «правили тільки за фасад, який прикривав функціонування комуністичної диктатури на чолі з советами» [2, с. 1125].

Польща як державне утворення з'явилася на політичній карті Європи й увійшла до кола європейської цивілізації в X ст. З часів прийняття християнства важливу роль у прищепленні західноєвропейських традицій в правлінні країною відігравала структура латинської (католицької) церкви.

Хвилеподібний шлях історії державності Польщі з часами занепаду й відродження сьо-

годні поділяють на кілька етапів. Від польсько-литовської унії, укладеної 1569 року, відраховують існування I Речі Посполитої. Вона припинила своє існування після поділів Польщі 1772, 1793 і 1795 років між Росією, Прусією та Австрією. II Річ Посполита датується 1921–1939 роками, коли до її складу входили загарбані західноукраїнські й західнобілоруські землі. 40-ліття комуністичної диктатури (1949–1989) дехто з дослідників умовно визначає як III Річ Посполиту.

У контексті широких демократичних трансформацій, спрямованих на демонтаж диктаторського комуністичного режиму, польський Сейм 29 грудня 1989 року вніс зміни до конституції ПНР. Назву держави було змінено, повернулись до традиційної форми – Польська Річ Посполита [6, с. 330]. Таким чином польський народ розпочав новий (четвертий) етап побудови власної державності.

Попри внутрішні конфлікти й суперечності впродовж останніх десятиліть, Польща послідовно продовжувала політику орієнтації на Захід, запроваджуючи необхідні політичні та економічні реформи. Значні успіхи країни на обраному цивілізаційному шляху засвідчило її членство у структурах НАТО (1999) і Європейського економічного співтовариства (2004).

Протягом більше тридцяти років після падіння комуністичного режиму Польща докорінно перебудувала всі сфери матеріального й духовного життя. Формування суспільства на нових демократичних засадах з повагою до історичної спадщини відображає календар святкових і пам'ятних дат сучасної Речі Посполитої. У ньому присутні великі й менші свята літургійного (католицького) року та світські традиції різного походження. Привертає увагу налаштованість поляків офіційно відзначати в один день як релігійні, так і важливі громадянські річниці. 15 серпня, наприклад, синхронно святкують День Збройних сил і Успіння Пресвятої Богородиці. До 3 травня прив'язані одночасно Свято Конституції в Польщі та День

Пресвятої Діви Марії. У комуністичні часи такі святкові комбінації офіційно не артикулювалися.

Польське демократичне суспільство зберігає пам'ять про найважливіші віхи історії народу, трансляючи цю пам'ять наступним поколінням. Так, щорічно з 2010 року 1 серпня як державне свято відзначається День початку Варшавського повстання в роки Другої світової війни. Трагічну семантику несе в собі так званий День «Сибіряка», який відзначають 17 вересня. Цього дня згадують і вшановують певними ритуалами, по-перше, поляків, відправлених до Сибіру після повстання 1830–1831 років, а по-друге, понад 300 тисяч польських громадян, депортованих у Сибір після вторгнення радянських військ до Польщі в 1939 році. В обох випадках поляки постраждали від російського імперіалізму, спочатку царського, а потім радянського.

31 серпня Польща відзначає День Солідарності і Свободи. Він присвячений пам'яті вересневих подій 1980 року, коли у Гданську делегати з усієї країни створили єдину загальнопольську незалежну самоврядну професійну спілку «Солідарність» на чолі з майбутнім президентом Лехом Валенсою.

У річному колі пам'ятних подій, які регулюють життєдіяльність польського суспільства, поряд із значними історичними датами, чимало приводів до комунікації на побутовому «неофіційному» рівні. Такі загальнодержавні заходи, як «День бабусі», «День дідуса», «Європейський день кота», «День собаки», «День прогульника» (неофіційне свято школярів і студентів, які прогулюють заняття) тощо засвідчують трансформацію ще недавно заідеологізованого гуманітарного простору до звичайних людських цінностей і свобод.

Щорічно 11 листопада як національне свято відзначається День незалежності Польщі. Свято встановлене на честь проголошення незалежності держави від російської, німецької та австро-угорської імперії 1918 року. Знадобилося понад століття, щоб розірвані на три частини польські землі

об'єдналися у єдине ціле. Особливу історичну значимість польському Дню незалежності надає його хронологічна прив'язка до дати завершення Першої світової війни (11 листопада 1918 року). Тоді головою держави став маршал Польщі Юзеф Пілсудський і було сформовано перший демократичний уряд новоствореної країни.

День незалежності Польщі офіційно став відзначатися з 1989 року, після падіння комуністичного режиму, коли відбулися перші демократичні вибори.

Сьогодні День незалежності відзначають як загальнодержавне свято з вихідним днем. Воно супроводжується підняттям державного прапора, виступом президента країни, військовим парадом у центрі Варшави.

У 2008 році була започаткована нова традиція – 11 листопада в столиці влаштовувати «Марші незалежності». Ініціаторами виступають здебільшого праві, націоналістичні асоціації, такі як «Національно-радикальний табір», «Польська молодь» та ін. З-поміж учасників маршу – ветерани війни, політики, професійні спортсмени, учені та представники католицького духовенства.

У 2018 році святкова акція отримала назву «Біло-червоний марш», з огляду на кольори польського прапора. За оцінками журналістів, цей марш зібрав майже двісті тисяч учасників і серед них кілька десятків тисяч правих. Головними гаслами були такі, як «Бог, честь, Вітчизна», «Честь і слава героям», «Ісус – король Польщі».

Сучасне польське громадянське суспільство не однотайне у своїх ментальних і політичних орієнтаціях. У ньому точиться відкрита й латентна дискусія між силами фундаментального клерикалізму та силами, орієнтованими на побудову європейської ліберальної демократії.

Для нас важливо те, що й польська держава, і польський народ однотайно підтримали Україну у війні, яку 24 лютого 2022 року розв'язала агресивна путінська росія. До речі, Польща була першою державою у світі, що визнала незалежність України.

Для сучасної святкової культури Польщі особливо характерний симбіоз етнічного та конфесійного. На побутовому рівні державне свято незалежності Польщі гармонійно поєднується з фольклорно-етнографічними традиціями дня Святого Мартіна, який у католицькому літургійному календарі теж випадає на 11 листопада. Період, який у народі називали «*marcinkami*», уважався терміном завершення сільськогосподарських робіт і випасу худоби. Традиційно цього дня пастух обходив подвір'я господарів, урочисто ляскав батогом, а йому виносили буханець білого хліба й калитку з грошима як плату за весь сезон випасу. У містах розпочиналися «марцінкові коляди». Учителі народних і парафіяльних шкіл разом з учнями обходили двори, співаючи пісні про св. Мартіна – патрона убогих [9, р. 330].

Св. Мартін у народній свідомості асоціюється з періодом ситості й достатку, коли забивали гусей і готували на зиму м'ясні запаси. Значна частина «мартінкових» прислів'їв торкається кулінарних справ: «*Na świętego Marcina lepsza gęś niż zwierzyzna*», «*Na świętego Marcina gęś do komina*» та ін. [9, s. 330].

Поряд із м'ясними стравами на день Святого Мартіна готують різні солодощі з тіста. Уже не одне століття в м. Познані до 11 листопада випікають рогалик св. Мартіна у формі підкови. За легендою, їдучи на коні, св. Мартін загубив підкову. Прикметно, що істинний сувенір з Познані й сьогодні в інших містах Польщі називається «познанським рогаликом».

У серпні 1991 року після поразки так званого московського путчу (ГКЧП) процес розпаду Радянського Союзу увійшов у свою останню стадію й завершився в грудні 1991 року, коли на руїнах комуністичної імперії постало п'ятнадцять нових держав. Їх подальший розвиток проходив за різними сценаріями: одні послідовно просуvalись до демократичних цінностей і свобод, інші – до авторитарних режимів.

Найбільш радикально та послідовно зі спадщиною комуністичного минулого боролися країни Прибалтики – Литва, Латвія, Естонія, в історії яких чимало спільного. Як відомо, між 1918 і 1940 роками ці країни були незалежними, і їх анексія сталінським режимом у ході Другої світової війни не була визнана міжнародним співтовариством. Суттєво й те, що процес «совєтизації» прибалтів тривав 40 років, а не 70, як в інших народів у складі СРСР.

Насильно інкорпоровані в тоталітарну імперію, литовці, латиші та естонці мали стати жертвою соціального експерименту з перетворення національно свідомих громадян на слухняних робітників системи, таких собі «*Homo sovieticus*». На щастя, цей експеримент виявився невдалим. Важко переоцінити важливу роль, яку відіграли в збереженні національної ідентичності прибалтів пісенні свята. Традиція подібних фестивалів народилася ще на початку XIX ст. у Швейцарії. Збереглися свідоцтва, що цюрихський громадянин Ханс Георг Нагель заснував 1810 року перший фєрейн (об'єднання) чоловічого співу, якого швидко наслідували інші [7, s. 447].

У радянські часи багатотисячні співочі свята на спеціально облаштованих «співочих полях» були оригінальною візитівкою художньої самодіяльності громадян прибалтійських республік. Під їхнім впливом традиція колективного співу хорів просто неба поширювалася і в інших республіках, зокрема в Україні. Попри цензуру та ідеологічний контроль, ця традиція істотно гальмувала процеси асиміляції і денационалізації, пробуджуючи надію на національне відродження.

На шляху від радянської диктатури до проголошення справжнього суверенітету деякі країни Східної Європи пройшли крізь горнило мирних і не дуже мирних «оксамитових революцій». Прибалтійським різновидом їх були так звані співочі революції. Під час демонстрацій 1989-го–1990-х років у балтійських, ще радянських, республіках тисячі

людей разом співали старі національні гімни й пісні рідною мовою, публічно виявляючи своє бажання бути вільними.

Важливим інструментом легітимізації кожної нової країни є вміння пов'язати сучасність з історичними моментами, особливо важливими для суверенітету нації. Спільною для трьох прибалтійських країн у формуванні офіційної святкової системи є патріотична концепція осмислення минулого. Прикметно, що сьогодні в Латвії, Литві та Естонії існує, по суті, два свята незалежності. Перше прив'язано до 1918 року, коли всі ці республіки здобули державність на уламках російської імперії, друге – на честь подій 1990–1991 років, які завершилися розпадом СРСР.

Потужна хвиля національного відродження в Литві припадає на 1987 рік. Тоді відбувся перший несанкціонований мітинг біля пам'ятника Адамові Міцкевичу у Вільнюсі. Його учасники засудили факт підписання 23 серпня 1939 року пакту Молотова-Ріббентропа, згідно з яким III Рейх і СРСР вирішили долю Литви та її прибалтійських сусідів.

Важливу роль у боротьбі за незалежність у 1988 році відіграла організація «Литовський рух за перебудову», або «Саюдіс», метою якого проголошувалося сприяння перебудові в Литовській РСР. У подальшому «Саюдіс» радикалізувався і 15 лютого 1989 року вперше об'явив, що прагне відновити незалежну демократичну Литовську Республіку. Фактичне проголошення Акту про відновлення незалежності відбулося 11 березня 1990 року на засіданні Сейму Литовської Республіки. Ця дата відзначається сьогодні як головне державне свято Литви.

Починаючи з 1991 року, День відновлення незалежності Литви щорічно відкривається засіданням Сейму – парламенту країни. З 1996 року 11 березня стало вихідним днем згідно із Законом про святкові дні. По всій країні проходять заходи на честь сигнітаріїв, які підписали Акт про свободу.

Організуються маніфестації, концерти, виставки. Молодим ученим під час урочистого засідання вручають «Стипендію незалежності» за наукові дослідження у сфері гуманітарних і соціальних наук, важливих для зміцнення державності Литви.

6 липня в Литві відзначається ще День державності, приурочений до дня коронації князя Міндовгуса (Міндовга) в 1252 році. Саме ця дата вважається точкою відліку литовської історії.

Латиші називають себе «маленьким народом з великим голосом». Співочі свята тут мають традицію з XIX ст. На масових демонстраціях завжди звучали старі латиські пісні. Важливу роль у відновленні державності відіграв «Латиський народний фронт» (*Latvijas Tautas Fronte*), який можна порівняти з литовським «Саюдіс» (*Sąjūdis*) [8, s. 87].

Система святкових і пам'ятних подій Латвійської Республіки, установлена законом від 1990 року, за останні десятиліття зазнала певних змін і поправок. З радянського календаря святкових дат лишилися хіба що Новий рік, Міжнародний жіночий День 8 березня та 1 травня. Колишній День міжнародної солідарності трудящих сьогодні, як і в більшості країн Європи, називається «Днем праці». Крім того, 1 травня відзначається День Установчих зборів Латвійської Республіки, що відбулися цього дня в 1920 році.

Яскраву національну самобутність традиційної культури латишів презентує загальнодержавне свято Ліго та Янів день, яке відзначають щорічно у фазі літнього сонцестояння (з 23-го на 24 червня). Широке святкування цього державного народного свята не наважилась заборонити навіть радянська влада. День перед Ліго називається «Зеленим днем», або «днем Ліги» (Ліга – латиське жіноче ім'я). Цього дня всі дівчата з іменем Ліга відзначають іменини. День після свята присвячений Янусу, коли чоловіків із цим ім'ям також вітають з іменинами. Сьогодні в Латвії ці

два дні законодавчо визнаються офіційними вихідними.

Язичницьке за походженням свято Ліго, пов'язане з культом сонця і родючості, становить аналог слов'янського свята Івана Купала. У вихідні дні на Ліго латиші зазвичай виїжджають на природу, розкладають багаття, співають пісні, характерні для цього свята з приспівом «Ліго-ліго». Традиційні дайни (двох або чотирьох складові куплети) закликають людей не спати всю ніч.

Характерними для цього свята є особливі напої і страви. Як і в давнину, у наші дні спеціально до Ліго в багатьох господарствах варять пиво і готують особливий сир із тмином.

Латишам, як і українцям, відома традиція пошуку чарівної квітки папороті. Шукають її хлопці і дівчата, сподіваючись на щасливий шлюб у цьому році. У латиському фольклорі квітка папороті має яскраво виражену семантику, рівнозначну біблейському «яблуку спокуси».

Існує повір'я, що трави, зібрані до Ліго, мають особливу цілющу силу. Це повір'я живе і в наш час, оскільки серед латишів дуже популярне лікування травами і трав'яними чаями.

Близькі за мовою та культурою латиші й литовці не раз у своїй історії об'єднувалися для спільної боротьби з агресивними чужоземцями. Щоб закріпити багатовікові традиції братерства, 2000 року парламенти Литви та Латвії постановили вшановувати 22 вересня як День балтійської єдності. Саме цього дня 1236 року в місцевості Сауле (Шауле) відбулася битва, у якій об'єднані сили литовських жмудинів і латвійських земгалів розгромили військо чужинців під проводом Ордену меченосців.

Діюча нині в Латвійській Республіці система пам'ятних дат зобов'язує нащадків цінувати досвід і звернення попередніх поколінь. Так, 11 листопада закарбувалось у громадській думці як День Лачплесиса, вшанування пам'яті борців, полеглих за звільнення Латвії. Свято назване на честь

героя латиського національного епосу Лачплесиса, який уособлює подвиг заради свободи. Військовий орден Лачплесиса був установлений у 1919 році на честь перемоги Збройних сил Латвії над російською добровольчою армією на лівобережжі Західної Двіни. У наступні роки кожного 11 листопада нагороджували героїв війни за незалежність. У Латвійській РСР свято Лачплесиса було заборонено. Знову його почали відзначати з 1988 року, а з 1990 року воно стало Днем пам'яті загиблих героїв.

Офіційні святкування з нагоди Акту про незалежність Латвії сьогодні розподілені на два етапи. 18 листопада відзначають День проголошення Латвійської Республіки. Точкою відліку при цьому слугує перша декларація суверенітету, яка була проголошена 18 листопада 1918 року в національному театрі Риги. 4 травня 1990 року Верховна Рада Латвійської РСР прийняла «Декларацію про відновлення незалежності Латвії». Від 2002 року ця дата також вважається офіційним державним святом. Прикметно, що в разі, коли 4 травня або 18 листопада випадають на суботу чи неділю, наступний за ними понеділок оголошується вихідним.

У День незалежності в Латвії закриваються державні установи й більшість приватних підприємств. Упродовж дня проводяться різні святкові заходи. У Ризі свято розпочинається покладанням вінків і квітів до пам'ятника Свободи. У другій половині дня на набережній Даугави проходить парад національних збройних сил. Увечері влаштовуються різноманітні концерти й виставки, завершується свято барвистим феєрверком. За рішенням столичної влади, 18 листопада проїзд у громадському транспорті Риги безкоштовний.

Тривалим і тернистим шляхом до державного суверенітету пройшов також інший балтійський народ – естонці. Упродовж віків їхні землі були об'єктом зазіхань з боку датських, шведських, німецьких феодалів і хрестоносців. У результаті Північної війни

1710–1721 років територія Естонії увійшла до складу російської імперії.

Понад 100 років тому свідомі представники естонського народу відкрито заявили про бажання і право створити свою незалежну державу. 23 лютого 1918 року в Пярну був проголошений Маніфест до всіх народів Естонії, з якого випливало, що Естонія є незалежною демократичною державою. 24 лютого 1918 року цей Маніфест був опублікований у столиці республіки в м. Ревелі (нині – Таллінн). Відтоді 24 лютого стало сакральною точкою відліку державного суверенітету естонців. У часи комуністичного режиму (1940–1989) цю дату намагалися витравити з пам'яті народу. В офіційних радянських джерелах пафосно проголошувалося: «В ході соціалістичного будівництва, в тісному політичному, економічному і культурному співробітництві з іншими народами СРСР естонська нація перетворилась на соціалістичну» [5, с. 530].

Насправді прерогатива бути «соціалістичною нацією» не надихала естонців. Як тільки комуністичний режим захитався, вони об'явили про свій вихід зі складу СРСР. Естонці, як і латиші, на шляху до незалежності пройшли крізь етап «співочої революції». 17 червня 1988 року на першій масовій демонстрації 150 тисяч людей співали разом свої старі національні гімни. Визвольний рух розростався, і на кінець 1989 року в Естонії фактично завершився період радянської влади [8, с. 101].

8 травня 1990 року Верховна Рада Естонської РСР прийняла закон про державну символіку. Одночасно були прийняті окремі параграфи Конституції Естонії зразка 1938 року. Перший із них констатував, що «Естонія – самостійна держава, носієм верховної влади є її народ». Відкидаючи всі спроби Москви зберегти Радянський Союз, 20 серпня 1991 року Верховна рада Естонії разом з керівництвом Естонського комітету прийняли узгоджене рішення про незалежність Естонської держави. Таким чином було

узаконено друге народження незалежної Естонії.

Традиційно відзначення 24 лютого як головного свята Естонської Республіки починається з урочистого підняття прапора на 95-метровій вершині башти Довгого Германа в Таллінні. На площі Вабадузе проходить урочистий парад сил оборони, поліції і прикордонної служби та союзників. Щороку 24 лютого відзначається святковим салютом, концертами і президентським прийомом. Напередодні Дня народження республіки державними відзнаками нагороджують тих громадян Естонії, які зуміли зробити життя країни кращим, а також друзів Естонії, які сприяли міждержавному співробітництву.

Загроза пандемії в останні роки внесла свої корективи, і більша частина святкових заходів відбувалася без присутності глядачів. За церемонією підняття прапора й іншими урочистими заходами глядачі спостерігали в ефірі національного телебачення та онлайн у просторі інтернету.

Естонці вважають хорошим тоном відзначати День незалежності країни в колі родини чи близьких друзів.

Свято державної незалежності несе в собі специфічний соціально-політичний контекст, пов'язаний із боротьбою народів за власне звільнення та суверенітет. Цей тип святкового універсуму має першорядне значення в процесах утвердження національної та державної ідентичності.

Проведене дослідження засвідчує, що народи Польщі і країн Прибалтики на рубежі XX–XXI ст. змогли звільнитися від спадщини комуністичного минулого й тоталітарного диктату агресивної російської федерації, ставши повноправними членами Євросоюзу і НАТО. Яскравим свідченням кардинальної перебудови ідеології і культури в цих країнах може слугувати система діючих нині офіційних свят і ритуалів.

Війна в Україні, яку розв'язала отруєна імперськими амбіціями путінська росія, має екзистенційне значення для майбутнього

Європи й усього світу. Вона йде не лише за територію, а й за ідентичність, за право українського народу вільно будувати своє майбутнє. Долаючи труднощі війни, сучасна

Україна прагне здійснити свій «європейський проєкт», як його здійснили Польща, Литва, Латвія, Естонія та інші країни бувшого «соцтабору».

Джерела та література

1. Альтерматт У. Этнонационализм в Европе. Москва : Российский государственный гуманитарный университет, 2000. 367 с.
2. Дейвіс Н. Європа. Історія / пер. з англ. П. Тарашук, О. Коваленко. Київ : Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2001. 1463 с.
3. Дювіньо Ж. Час для свята. Кур'єр ЮНЕСКО. 1990. Лютий. С. 11.
4. Лук'яненко Л. Україна це Європа. Київ : ТОВ «Юрка Любченка», 2014. 144 с.
5. Народы мира. Историко-этнографический справочник / глав. ред. Ю. В. Бромлей. Москва : Советская энциклопедия, 1988. 624 с.
6. Польща. Нарис історії / за ред. В. Менджецького, Є. Брацисевича ; перекл. з польс. І. Сварника. Інститут національної пам'яті, Комісія переслідування злочинів проти польського народу. Варшава, 2015. 367 с.
7. Demandt A. Über die Deutschen. Eine kleine kulturgeschichte. Propy Läen, 2008. 496 pp.
8. Kunze T., Vogel T. Das Ende des Imperiums: Was aus den Staaten der Sowjetunion wurde. Berlin : Ch. Tinks Verlag, 2016. 328 s.
9. Szymanderska H. Polskie tradycje świąteczne. Warszawa : Świat Książki, 2003. 367 s.

References

1. ALTERMATT, Urs. *Ethnonationalism in Europe*. Moscow: Russian State University for Humanities, 2000, 367 pp. [in Russian].
2. DAVIES, Ivor Norman Richard. *Europe. History*. Translated from English by Petro Taraschuk, Oles Kovalenko. Kyiv: "Osnovy" Solomiia Pavlychko Publishing House, 2001, 1463 pp. [in Ukrainian].
3. DUVIGNAUD, Jean. Time for Holiday. *The UNESCO Courier*, 1990, February, pp. 11 [in Ukrainian].
4. LUKIANENKO, Levko. Ukraine is Europe. Kyiv: "Yurka Liubchenko" PLC, 2014, 144 pp. [in Ukrainian].
5. BROMLEY, Yulian, ed.-in-chief. *Nations of the World. Historical and Ethnographic Reference Book*. Moscow: Soviet Encyclopedia, 1988, 624 pp. [in Russian].
6. MĘDRZECKI, Włodzimierz Juliusz, Jerzy BRACISIEWICZ, eds. *Poland. Essay of History*. Translated from Polish by Ivan Svarnyk. Institute of National Memory, Commission for the Prosecution of Crimes Against the Polish People. Warsaw, 2015, 367 pp. [in Ukrainian].
7. DEMANDT, Alexander. Über die Deutschen. Eine kleine kulturgeschichte [About the Germans. A Brief Cultural History]. Propy Läen, 2008, 496 pp. [in German].
8. KUNZE, Thomas, Thomas VOGEL. Das Ende des Imperiums: Was aus den Staaten der Sowjetunion wurde [The End of the Empire: What has Become the States of the Soviet Union]. Berlin: Ch. Tinks Verlag [Ch. Tinks Publishing House], 2016, 328 pp. [in German].
9. SZYMANDERSKA, Hanna. *Polskie Tradycje Świąteczne [Polish Christmas Traditions]*. Warsaw: Świat Książki [Book World], 2003, 367 pp. [in Polish].

Надійшло / Received 04.12.2023

Рекомендовано до друку / Recommended for publishing 04.03.2024